

Barbora Špetlíková: *Motivace účastníků bohoslužeb v pražském kostele U Martina ve Zdi v perspektivě sociální antropologie.* FHS UK, Praha 2015, 62 s. + přílohy (112 s.).

Současná česká ne/religiozita je předmětem řady sociologických i sociálněantropologických výzkumů, kvantitativní i kvalitativní povahy. Neznamená to ovšem stejnou míru prozkoumanosti všech témat, zkrátka často přichází druhdy klasická „sociologie farnosti“, a to včetně řady specifických, konkrétně „kazuisticky“ orientovaných církevních společenství nebo forem zbožnosti. Nesborové večerní „bohoslužby nejen pro mládež“ v pražském evangelickém kostele U Martina ve Zdi jsou dobrým příkladem hodným samostatného studia, o něž se pokusila autorka předložené práce. Svoji kvalitativní sondu přitom zařadila do kontextu ne/religiozity současné české společnosti jako celku, s nímž se seznámila prostřednictvím sekundární literatury.

Právě základní představení ne/náboženských, resp. spíše necírkevních charakteristik majoritní společnosti tvoří první významnou, nejrozsáhlejší část práce (s. 3-29). Autorka přitom vychází z relevantní literatury, ne vždy ji však náležitě interpretuje a především se vůbec nepokusila o vlastní (sekundární) analýzu dostupných datových souborů, zůstává proto odkázána na cizí výklady a jejich různé kombinace. V některých případech je nadto zjevné, že použité literatuře dostatečně neporozuměla; uvedu jen vybrané příklady:

- metodologicky neudržitelné srovnávání dat ze sčítání lidu do roku 1950 vč. a od roku 1991 (s. 10), nepochopení rozdílu mezi sčítáními lidu a sociologickými výzkumy (explicitně např. s. 32);
- postupné „nabalování“ pozdějších dat, která nebyla v dříve vydané literatuře dostupná (s výsledky posledního censu se tak setkáme až na s. 25, zatímco dřív se nesmyslně operuje se staršími daty); zcela mylný je výklad poklesu členstva SCEAV v období 1991–2001 (s. 18) – důvodem nebyla (jen) sekularizace, ale především oddělení LECAV;
- výzkum Kendal je přiblížen (s. 17), aniž by bylo zmíněno, že existuje jeho česká paralela, ačkoli příslušnou knihu autorka uvádí mezi použitou literaturou (a na jiných místech práce z ní cituje);
- autor tohoto posudku rozhodně ve své knize netvrdí, že „církev v podstatě nelze zachránit a jejich význam bude stále klesat“ (s. 25);
- časté jsou rovněž v daném kontextu nevhodně zvolené termíny: sčítání „občanů“ (s. 1) namísto „lidu“; „hledisko“ (s. 3) namísto „měřítka“; „tradiční“ náboženství (s. 3) v kontextu současné globální náboženské scény; „směry“ (s. 5) namísto „hledisek“; „souhlas s prvky dogmatu“ (s. 5) v rámci „institucionalizace“, nikoli obsahů víry; „ateizace“ (s. 6) namísto odcírkevnění atd., případně nevhodně užívané zkratky sociologických šetření („ISNI 1995“ namísto „EVS 1995“ na s. 13, EVS je na s. 16 označeno takto a na s. 50 „EH“ atd.; autorka přitom opisuje Václavíka, zapomíná však, že tento autor není sociologem a jeho práce s daty má ke standardu leckdy daleko).

Žádný z těchto (a mnoha dalších) nedostatků nemá sice vzhledem k předložené práci fatální charakter, jako celek i jednotlivě však svědčí o problematické obeznámenosti autorky s nábožensko-sociálním kontextem daného výzkumného pole. Tomu ostatně odpovídá i nevhodně stručná kpt. 2.4 věnovaná ČCE.

Vlastní antropologický výzkum (spíše bych v daném případě hovořil o kvalitativní sociologii, nutné to však není) tvoří obsah následující, o poznání lépe zpracované části práce (s. 30-48). Po úvodním „představení místa“ autorka věnuje pozornost metodologii a technice výzkumu, které sice byly vhodně zvoleny v podobě kombinace zúčastněného pozorování a polostrukturovaných rozhovorů, avšak nejsou náležitě popsány (výběr vzorku nemohl být zároveň účelový a náhodný, jak se tvrdí na s. 34 a 35, nadto měl v textu práce nezmníněné kvótní prvky). Vlastní výzkum byl však zjevně proveden náležitě, jeho závěry mají oporu v získaných datech a zdají se být relevantní. Autorka tak mj. zjistila, že martinské bohoslužby fungují jako „přechodné“ pro v Praze studující mladší členy ČCE (s. 36, 48;

uvědomila si současně, že účastníci bohoslužeb s jiným vyznáním z jejího vzorku mohli „vypadnout“), kteří svou církev chápou jako liberální a spíše intelektuálně orientovanou (s. 37), nemají rádi evangelikály a naopak jsou vstřícnější vůči římským katolíkům, než evangelíci bývali v minulosti (s. 38-39), odmítají necírkevní spiritualitu (s. 40) a ve svém náboženském přesvědčení jsou často, zejména v případě žen, utvrzováni rodinnou tradicí (s. 42), vcelku však rozhodně vítají „nezávazný“, resp. nesborový charakter svých současných bohoslužeb (s. 45-47). Tyto závěry jsou nezpochybnitelným přínosem práce, včetně toho, že si autorka uvědomila jejich případná omezení nejen specifickým charakterem výzkumného pole (opětovně to zdůraznila na s. 55), ale rovněž v důsledku použitých metod a technik vlastního výzkumu.

Třetí, nejproblematictější část práce tvoří pokus o interpretaci výsledků vlastního výzkumu prostřednictvím srovnání se situací celé české společnosti (s. 49-53). Naneštěstí není jasné, proč byl takový pokus vůbec podniknut – je přeci zjevné, že pravidelní účastníci bohoslužeb, jichž je v celé populaci jen asi 8-10 % (a již naopak tvořili 100 % respondentů kvalitativního šetření), budou mít řadu charakteristik odlišných od majority. Srovnání závěrů kvalitativního výzkumu by bylo relevantní jen s věřícími křesťany, nebo ještě lépe jen se členy ČCE, případně s aktivními účastníky bohoslužeb, k tomu by však autorka musela provést vlastní analýzu dostupných kvantitativních dat. Bez ní jsou uvedené závěry přinejmenším banální.

Předložená práce je problematická i po formální stránce. Obsahuje velké množství pravopisných chyb (především v interpunkci a shodě podnětu s přísudkem), časté jsou stylisticky nevhodné figury (autorka se s respondenty „bavila“ a „povídala si“ na s. 34-35) nebo omyly v datech (na s. 32 je dvakrát uveden rok 2001 namísto 1991; nevhodné popisky tabulek na s. 27-28, resp. i jejich rozdělení). Není jasné, proč autorka některé poznámky označuje za „autorské“ (s. 14). Nejzávažnější výtky mám ovšem vůči seznamu použitých pramenů a literatury a prezentaci příloh (bez jakéhokoli formálního uvedení). V bibliografii nejsou odděleny prameny a literatura, zcela nesmyslně je citován výzkum ISSP 2008, knihy nejsou uvedeny pod svými autory či editory (k Silvermanovi nesmyslně „přibyl“ Štulrajter, k Nešporovi a Václavíkovi v případě *Příručky sg. náboženství* „přibyla“ Doležalová, Vymětal není autorem, nýbrž editorem citované knihy atd.); občasné vybočení z abecedního pořádku je pak už jen detailem.

* * *

Bakalářská práce B. Špetlíkové *Motivace účastníků bohoslužeb v pražském kostele U Martina ve Zdi v perspektivě sociální antropologie* je cenná především kvůli vlastnímu empirickému výzkumu, který byl náležitě proveden a jehož závěry jsou kognitivně významné. Autorka se naproti tomu nedokázala relevantně vyrovnat s představením kontextu, tedy současné české ne/religiozity, a především selhala při pokusu o relevantní interpretaci výsledků vlastního šetření v tomto kontextu. Důvodem je, že srovnávala nesrovnatelné nebo naopak zcela zjevné. Tyto nedostatky by přitom šly snadno odstranit vlastní prací s kvantitativními sociologickými daty, o něco podobného se však autorka pohříchu vůbec nepokusila. Celkové závěry práce proto nemohu hodnotit jako relevantní, velmi „nedotažená“ je i její formální stránka. Z těchto důvodů práci sice **doporučuji k obhajobě**, hodnotím nicméně pouze jako **dobrou**.

V Praze dne 6. srpna 2015

Doc. PhDr. Zdeněk R. Nešpor, PhD.